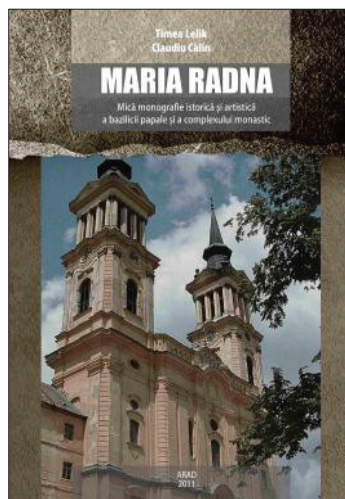

Timea Lelik, Claudiu Călin, *Maria Radna. Mică monografie istorică și artistică a bazilicii papale și a complexului monastic*, cuvânt înainte de Martin Roos și de Andreas Reinholz, Editura Carmel Print, Arad, 2011, 116 p.

În urmă cu doi ani am dorit să încep realizarea unui studiu - care din păcate a rămas la stadiul de proiect - dedicat „istoriografiei generației mele”, în care să fie schițate liniile directoare care au conturat primele forme de manifestare științifică ale ceea ce putem numi pe drept cuvânt: „a treia generație a Școlii clujene de istoria artei”. Dacă prima poate fi considerată „generația întemeietorilor”, Coriolan Petranu și Virgil Vătășianu, iar cea de-a doua, cu mult mai mare, „cea a continuatorilor” (care au trebuit să continue o tradiție de cercetare într-o perioadă istorică deloc ușoară), formată din reprezentanți ca: Viorica Guy Marica, Mircea Țoca, Marius Porumb, Nicolae Sabău, Cornel Tatai-Baltă sau Gheorghe Mândrescu; din cea de-a treia generație s-au remarcat în ultimii ani Ciprian Firea, Vlad Țoca, Anca Elisabeta Tatay, Gabriela Rus, Ioana Rus, Cora Fodor, Raluca Betea ș.a. În această „a treia generație”, în care se disting cu mult mai multe direcții tematice și metodologice, inevitabil influențate de spiritul interdisciplinar și fragmentar al epocii contemporane, un loc distinct îl ocupă și Timea Lelik.

Pot spune că am asistat, în calitatea mea de coleg de facultate cu Timea Lelik, la procesul de elaborare a lucrării de licență, care a stat la baza cărții despre care mi-am propus să scriu în rândurile următoare. În acest fel, mă simt dator să fiu martor și la produsul finit al anilor de muncă ai kolegei mele de la universitatea napocensă și să-mi spun punctul de vedere, încă o dată, la fel cum obișnuiam să fac împreună cu Timea Lelik în perioada formării noastre universitare, când ne comentam reciproc lucrările de seminar sau diferitele „texte de școală”.

În fapt, la fel ca și în cazul cărții mele despre bisericile medievale din Ribیța și Crișcior - de care mă simt astăzi, dacă nu puțin rușinat, atunci cu siguranță foarte îndepărtat - avem de-a face cu „o lucrare de școală”, asupra căreia autoarea a mai revenit peste câțiva ani cu un ochi proaspăt. Deoarece analiza dedicată Mariei Radna nu s-a mărginit doar la domeniul artistic, Timea Lelik a simțit nevoia colaborării cu un istoric, care să aducă și alte nuanțe și detalii subiectului abordat. În acest fel, în cele din urmă, textul final a fost semnat împreună cu domnul Claudiu Călin, arhivist în Arhiva Diecezană a Episcopiei Romano-Catolice de Timișoara, care cunoștea „din interior” o serie de amănunte importante și esențiale, în vederea realizării unei imagini istorice și artistice de ansamblu asupra bazilicii papale și asupra complexului monastic de la Maria Radna.

Cartea intitulată *Maria Radna. Mică monografie istorică și artistică a bazilicii papale și a complexului monastic* reprezintă o premieră în istoriografia românească de specialitate. După cum spuneau chiar autorii,

„[...] singura lucrare ce reușește să ofere o imagine mai completă, o privire de ansamblu privind Maria Radna este lucrarea actualului episcop al diecezei romano-catolice de Timișoara, Msgr. Martin Roos, publicată în două volume, în limba germană la editura Schnell & Steiner de la Regensburg. După cum am menționat însă, bibliografia de limbă română este lipsită de lucrări mai ample dedicate în mod explicit acestui obiectiv, un studiu aprofundat fiind cu totul și cu totul necesar în condițiile de față. Lucrarea nu își dorește nicio clipă să fie privită ca una exhaustivă, ci a fi doar un simplu punct de pornire, un modest punct de început în bibliografia de limbă română a acestei complexe teme de cercetare pe care o constituie patrimoniul artistic și istoric de la Maria Radna, oferind pentru moment doar o modestă analiză istorică și artistică a locului de pelerinaj și a impunătorului monument” (p. 16).

Consider că, pe lângă modestia și precauția științifică cu care tinerii cercetători au pornit la drum, merită salutat într-un mod particular acel „[...] modest punct de început în bibliografia de limbă română a acestei complexe teme de cercetare pe care o constituie patrimoniul artistic și istoric de la Maria Radna”. Spun acest lucru, după cum am mai făcut-o și cu altă ocazie¹, deoarece sunt convins că istoricii de artă din România trebuie să depășească barierele etnice și lingvistice ale tematicii cercetărilor lor, deoarece numai așa vom putea scrie o istorie a artei de pe teritoriul actual al României într-un mod profesionist, în care să fie puse în legătură directă, în perfectă cunoștință de cauză, creațiile artistice realizate sau patronate de toate etniile care au conviețuit în Transilvania, Banat și celelalte teritorii ungurene. Tocmai de aceea este salutară inițiativa autoarei (etnică maghiară) să publice, alături de Claudiu Călin, o carte în limba română despre un monument artistic catolic neromânesc.

Deschiderile interculturale și interconfesionale ale autorilor se pliază perfect pe monumentul studiat. Cu siguranță nu există în tot Banatul și în tot Zarandul un loc de pelerinaj mai celebru decât cel de la Radna, la care să vină oameni de naționalități și confesiuni atât de numeroase și diferite. După cum spunea episcopul Martin Roos în prefața cărții, la Maria Radna au venit, pe de-o parte, germani, maghiari, români, croați, bulgari, armeni, cehi ori slovaci; iar pe de altă parte, romano- și greco-catolici, ortodocși și chiar luterani și calvini (p. 9).

Modul de structurare a conținutului cărții a fost realizat, cu unele modificări impuse de trecerea timpului și de personalitatea autorilor, după metoda de cercetare fundamentată la Cluj de către Coriolan Petranu și Virgil Vătășianu, și care a fost continuată în diferite maniere de către discipolii celui din urmă istoric de artă amintit, care a fost profesorul profesorilor noștri. Cu alte cuvinte, monumentul artistic și religios a fost încadrat mai întâi într-un context istoric. Cu această ocazie, au fost realizate o serie de racorduri și excursuri de ordin politic, administrativ și religios, care au pornit gradual și diacronic de la istoria locală și regională până la cea central-europeană, cu scopul principal de a oferi mai apoi cadrul general de

¹ Trifescu 2012, p. 565.

înțelegere al mesajului artistic și spiritual de excepție de la Maria Radna. Nucleul esențial al cărții este cel dedicat inventarului artistic mobil și imobil, analizându-se pe rând, după metoda clasică, elementele de arhitectură, sculptură, pictură și artele minore.

Nu mi-am propus să fac o recenzie descriptivă a acestei cărți. Mai curând sunt tentat să insist asupra anumitor aspecte care mi s-au părut cele mai importante și care trebuie scoase în evidență. Pentru început, cred că noțiunea de *geografie artistică* merită introdusă cu mult mai mult în câmpul de interes prioritar al cercetătorilor din România. Studiarea *particularităților artei regionale*, precum și a *traseului modelelor artistice* reprezintă două chei de aur cu ajutorul cărora vom putea sparge, în sfârșit, înțelegerea monolitică a „artei naționale” din România, care reprezintă și astăzi o problemă de actualitate datorită supraviețuirilor (într-o formă conștientă sau inconștientă) a concepției național-comuniste din câmpul istoriografiei de artă. În altă ordine de idei, vom putea înțelege modul cum a apărut, s-a dezvoltat și metamorfozat barocul în Banat și Transilvania. Or, tocmai în continuarea celor spuse mai sus vine constatarea autorilor, susținută de cercetările realizate de Nicolae Sabău și Mihaela Vlăsceanu, potrivit căreia:

„Particularitățile barocului bănățean rezidă din configurarea sa într-o zonă în care, spre deosebire de Transilvania, înaintea sosirii administrației austriece nu mai exista nicio tradiție locală articulată și conservată în ceea ce privește arta. Odată cu armata austriacă, sosită în provincie imediat după eliberarea de sub otomani, se asimilează un întreg arsenal de elemente noi, care ulterior vor constitui caracteristici ale «fenomenului baroc», ce a cuprins toate domeniile vieții provinciei. Expresia locală a artei baroce diferă însă mult de stilul exuberant practicat în centrul Europei cu aproape un secol în urmă. Tocmai decalajul temporal transformă barocul bănățean într-o valență stilistică cu o gramatică a formei ce tinde spre simplificarea la expresii clasicizate” (p. 25-26).

Pe bună dreptate, autorii au considerat barocul în Banat „un instrument de austrizare a provinciei” (p. 26), ba mai mult, așa putea spune că a reprezentat un fel de „artă colonială” pentru provinciile cucerite, prin intermediul căreia s-a marcat simbolic și s-a luat în stăpânire un teritoriu. În urma influențelor exterioare și rezistențelor locale (sesizabile mai ales în Transilvania¹), s-au dezvoltat, în cele din urmă, caracteristicile barocului bănățean, care, cu câteva excepții notabile datorate meșterilor italieni veniți direct să lucreze în Banat, a stat sub semnul unei artei provinciale (și, să recunoaștem, „de mâna a doua”, deoarece nu avem de-a face cu realizări excepționale), care a avut un traseu de multe ori filtrat de Ungaria. Astfel, în ceea ce privește arhitectura:

„Pătrunderea relativ târzie, în schimb, a barocului în Banat, a determinat principala caracteristică a acestuia. Devenind o reflecție a Iluminismului, ca ideologie oficială a Curții, și nu a Contrareforme, barocul a îmbrăcat o formă arhitecturală clasicizată. Reverberație a barocului austriac, trecut prin filiera Ungariei, putem găsi analogii sau variante clasicizante ale barocului atât în Austria, cum ar fi bazilica din Frauenkirchen, sau pe teritoriul ungar, ca și biserica minorită sau biserica

¹ Sabău 2005, p. 215 *passim*.

Mindszenty, cât și în provincie, la Ciclova Montană unde se află cealaltă biserică de pelerinaj a catolicilor bănățeni [...]” (p. 49).

Faptul că extinderea barocului austriac în provincii ca Banatul sau Transilvania a fost mai curând o manifestare a ideologiei oficiale a Curții influențate de Iluminism, decât o manifestare a politicilor confesionale dezvoltate de Contrareformă, devine un lucru evident mai ales din perioada Mariei Tereza. Cercetările arhivistice întreprinse în ultimii ani de Gabriela Rus au adus la lumină faptul că, de prin deceniul opt al secolului al XVIII-lea, autoritățile centrale au impus folosirea anumitor planuri tipizate pentru bisericile de orice confesiune¹.

Rezultatul a fost o epurare a tuturor detaliilor arhitecturale excesive și costisitoare, care au fost în acest fel sărăcite de ornamente, clasicizate și totodată omogenizate. În aceste ultime decenii ale secolului al XVIII-lea putem distinge, prin impunerea planurilor tipizate, amurgul specificului regional în arhitectura barocă din Transilvania, Banat și Partium, care a fost înlocuit cu un baroc-clasicizat care a nivelat și austriizat la nivel estetic vechile provincii istorice.

Valorificând ideile susținute de Nicolae Sabău și Mihaela Vlăsceanu, autorii au considerat că sculptura barocă din Banat a exploatat modelele oferite de mediul artistic austriac și central-european, în acest caz prezențele sau rezistențele unui specific autohton fiind cu mult mai reduse decât în cazul arhitecturii. Expresiile locale ale sculpturii baroce din Banat s-au datorat mai ales acelor caracteristici generale ale unei arte provinciale și defazate cu mult în timp față de modelele inițiale (p. 62)².

Trecând peste toate aceste aspecte de ansamblu sau de principiu, cred că mica monografie realizată de Timea Lelik și Claudiu Călin este binevenită, ea fiind la fel de utilă atât publicului larg cititor de limba română, cât și specialiștilor. În paginile ei au fost fixate și descrise toate elementele relevante de arhitectură, sculptură, pictură și argintărie ale bisericii și anexelor, fără a uita, bineînțeles, și descrierea celebrei icoane (gravuri) făcătoare de minuni. Lucrarea poate fi consultată de fiecare dată când cineva este interesat de anumite aspecte ale vieții religioase și artistice din Banat și din celelalte regiuni învecinate.

Valentin TRIFESCU*

Abrevieri bibliografice:

- Rus 2013 - Gabriela Rus, *Paradigms of Ecclesiastical Architecture in Transylvania. Greek-Catholics in the Late-18th Century*, în Laura Stanciu, Cosmin Popa-Gorjanu (ed.), *Transylvania in the Eighteenth Century. Aspects of Regional Identity*, Cluj-Napoca, 2013, p. 160-172.
- Sabău 2002 - Nicolae Sabău, *Metamorfoze ale barocului transilvan*, vol. I, *Sculptura*, Cluj-Napoca, 2002.

¹ Rus 2013, p. 160-172.

² Sabău 2002, p. 198; Vlăsceanu 2005, p. 35.

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; e-mail: valentintrifescu@yahoo.fr.

- Sabău 2005 - Nicolae Sabău, *Metamorfoze ale barocului transilvan*, vol. II. *Pictura*, Cluj-Napoca, 2005.
- Trifescu 2012 - Valentin Trifescu, recenzie la Ionuț Codrea, *Vechea biserică parohială a Devei*, prefață de Ioachim Lazăr, Deva, 2010, 66 p. + 33 il., în *Sargetia*, III (XXXIX), 2012.
- Vlăsceanu 2005 - Mihaela Vlăsceanu, *Sculptura barocă din Banat*, Timișoara, 2005.

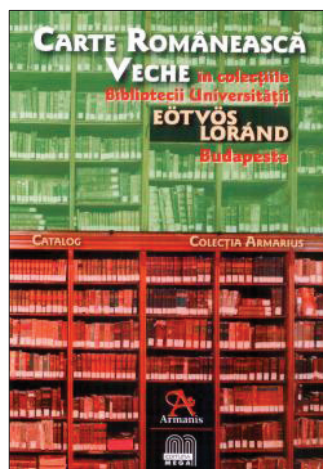
Bogdan Andriescu, *Carte românească veche în colecțiile Bibliotecii Universității Eötvös Loránd Budapesta. Catalog*, Editura Armanis, Sibiu; Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013, 101 p.

Problematica obiectelor din patrimoniul românesc aflate în biblioteci, arhive și muzee, ori în colecții particulare ale Europei Occidentale, dar nu numai acolo, i-a preocupat pe erudiții români încă din secolul al XIX-lea. Uneori, prin circulație firească, iar în alte cazuri prin achiziții sau donații, cărțile românești au ajuns în colecții străine, iar cercetarea existenței lor a adus roade în ultima perioadă.

Virgil Cândea, Ioan Chindriș, Rodica Colta și acum Bogdan Andriescu îmbogățesc, prin publicarea informațiilor despre cărțile românești în colecții străine, cunoștințele noastre despre tezaurul de carte românească păstrat în țări nu foarte îndepărtate.

Bogdan Andriescu, bibliotecar și cercetător la Biblioteca Județeană Astra din Sibiu, implicat în catalogarea cărților românești din biblioteca propriei instituții, a reușit să dea la iveală un catalog de carte românească veche al Bibliotecii Universității Eötvös Loránd din Budapesta, completând astfel seria Bibliotecii Astra *Colecția Armarius*. Pe lângă Biblioteca Națională Széchényi a Ungariei, care păstrează un bogat fond de cărți românești din secolele XVI-XIX (dar și de mai târziu), în Biblioteca Universității Eötvös Loránd autorul a identificat 81 de exemplare datând din perioada 1710-1830.

Catalogul de față poate fi considerată perechea lucrării apărute în același an și în condiții editoriale și grafice asemănătoare, avându-i autori pe Bogdan Andriescu și Silviu Borș: *Carte românească veche în colecțiile Bibliotecii Județene ASTRA Sibiu 1801-1830. Catalog*. Și în această situație cărțile sunt catalogate cu multă rigoare, după regulile de descriere, fiind completate cu un cuprins amănunțit al fiecărui exemplar. Însemnările manuscrise ar fi ajutat cercetătorul să afle căile de circulație a cărților, dar și fără ele putem presupune că peste 90% din cărțile catalogate nu au călătorit prea departe. Explicația este una simplă, cele mai multe cărți din această colecție, datând din secolul al XIX-lea, au fost tipărite la Buda în „Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești” ori în forma germană: „Ofen,

LISTA ABREVIERILOR

AAC	- Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
ABR	- Arbeitsberichte zur Bodendenkmalpflege in Brandenburg. Calau.
Acta	- Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaAA	- Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae. Eszterházy Károly Főiskola. Eger.
ActaArch	- Acta Archaeologica. Copenhagen.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaH	- Acta Hargitensia. Hargita Megye Múzeumainak Évkönyve. Miercurea Ciuc.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj (Sibiu).
AJA	- American Journal of Archaeology. New York.
AK	- Archäologisches Korrespondenzblatt. Main.
Altertum	- Das Altertum. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Berlin.
Aluta	- Aluta (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Banatului. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
AnUBI	- Analele Universității din București - Istorie. Universitatea din București. București.
AnUCIPI	- Analele Universității „C. I. Parhon”, seria Științe Sociale. Istorie. Universitatea din București. București (din 1964 Analele Universității din București - Istorie).
Aquileia Nostra	- Aquileia Nostra. Bollettino dell'Associazione Nazionale per Aquileia. Milan & Aquileia.
ARCHEA	- Archéologie du cimetière chrétien. Actes du 2 colloque ARCHEA, Orléans 29 Septembre-1 ^{er} Octobre 1994.

	Supplément à la Revue Archéologique du Centre de la France 11. Tours: FÉRACF.
Antiquity	- Antiquity. A Quarterly Review of World Archaeology. York.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia/Anuarul Muzeului Național al Unirii. Alba Iulia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
Archeologické rozhledy	- Archeologické rozhledy. Praga.
ArchHung	- Archaeologica Hungaria. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten (1859-1899).
Argo	- Argo.
ArhBas	- Arhivele Basarabiei. Chișinău (1929-1938).
ArhSom	- Arhiva Someșană. Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală. Năsăud (1924-1940).
Astra Salvensis	- Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
AT	- Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
AV	- Arheološki vestnik. Ljubljana.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
BAHC	- Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis. Hunedoara.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
BA	- Biblioteca de arheologie. Muzeul Național de Istorie a României. București.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
BerRGK	- Berichte der Römisch-Germanischen Kommission. Roman-Germanic Commission. Frankfurt am Main.
BHAUT	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Timișoara.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIAUL	- Bulletin of the Institute of Archaeology. University of London.
Biserica și Școala	- Biserica și Școala - Foaie Bisericească-scolastică, literară și economică. Arad (1877-1948).
BM	- Bibliotheca Marmatia. Baia Mare.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.

Lista abrevierilor

BS	- Bibliotheca Septemcastrensis. Sibiu.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
BUFM	- Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas.
Bună Vestire	- Bună Vestire. Organ de zidire creștină. Roma.
BV	- Bayerische Vorgeschichtsblätter. Kommission für bayerische Landesgeschichte.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. Institutul Român de Tracologie. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”. Bacău.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCDJ/CCBD	- Cultură și civilizație la Dunărea de Jos/Culture et civilisation au Bas Danube. Muzeul Dunării de Jos. Călărași.
CCRPM	- Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal. București.
Cele Trei Crișuri	- Cele Trei Crișuri. Fundația Cele Trei Crișuri. Oradea (1920-1944).
Chronica Valachica	- Chronica Valachica. Vezi Scripta Valachica.
Chronos	- Chronos. Revistă de istorie. Despărțământul ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași. Iași.
Civilisations	- Civilisations. Revue international d'anthropologie et de sciences humaines. Institut de Sociologie de l'Université libre de Bruxelles. Bruxelles.
CLL	- Cercetări de limbă și literatură. Oradea.
CN	- Cercetări numismatice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapest.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CSSZMÉ	- Csíki Székely Múzeum Évkönyve. Muzeul Secuiesc al Ciucului. Miercurea Ciuc.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cultura poporului Dacia	- Cultura poporului. Cluj, București (1921-1930). - Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DavarLogos	- Davar Logos. Revista biblico-teologică de la Facultad de Teología de la Universidad Adventista del Plata.
DocMis	- Documenta Missionaria. Documenta Missionaria Hungariam et regionem sub ditone turcica existentem spectantia. Szegedi Hittudományi Főiskola. Szeged.

DolgCluj	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtarából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
EcHR	- The Economic History Review. Economic History Society (UK).
EHR	- The English Historical Review. University of Oxford. Oxford (UK).
EJA	- European Journal of Archaeology.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.
Familia Română	- Familia Română. Baia Mare.
FI	- File de istorie. Muzeul de Istorie Bistrița. Bistrița.
Flacăra sacră	- Flacăra sacră. Organ pentru propagarea creațiunii umane în România. București (1934-1942).
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
Germania	- Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main.
Glasul monahilor	- Glasul monahilor. București (1924-1946).
Hermannstädter Zeitung	- Hermannstädter Zeitung. Sibiu.
Hesperia	- Hesperia. American School of Classical Studies at Athens. Cambridge.
HistTeacher	- The History Teacher. Society for History Education; University of Notre Dame. History Teachers' Association. USA.
HJ	- The Historical Journal. Cambridge University. Cambridge (UK).
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IPSR	- International Political Science Review. Columbia University, USA & Australian National University.
IS	- International Security. Belfer Center for Science and International Affairs. Harvard University. Cambridge (Massachusetts).
InvArchRoumanie	- Inventaria Archaeologica Roumanie. București.
InvArchRumänien	- Inventaria Archeologica Rumänien. București.
IPH	- Inventarta Praehistorica Hungariae. Budapest.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
JAA	- Journal of Anthropological Archaeology.
Jahresbericht	- Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt am Main. Frankfurt am Main.
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Nyíregyháza.
JAR	- Journal of Archaeological Research. New York.
JAS	- Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
J. Biogeogr.	- Journal of Biogeography. London.

Lista abrevierilor

- JCH** - Journal of Contemporary History. Sage Publications, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.
- JFA** - Journal of Field Archaeology. Boston University.
- JMH** - The Journal of Modern History. University of Chicago. Chicago.
- JOML** - Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines für Landeskunde. Linz.
- JPS** - The Journal of Peasant Studies. Critical Perspectives on Rural Politics and Development.
- JRGZM** - Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
- JRS** - The Journal of Roman Studies. London.
- JSRI** - Journal of the Study of Religious & Ideologies. Societatea Academică de Cercetare a Religiiilor și Ideologiilor. Cluj-Napoca.
- JWP** - Journal of World Prehistory. New York.
- KVSL** - Korrespondenzblatt des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. Hermannstadt [Sibiu].
- Laborativ Arkeologi** - Laborativ Arkeologi. Institutionen för arkeologi och antikens kultur. Stockholms universitet. Stockholm.
- Latomus** - Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
- Litua** - Litua. Muzeul Județean „Alexandru Ștefulescu” Gorj. Târgu-Jiu.
- LŞ** - Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
- Magyar városok** - Magyar városok és vármegyék monográfiája. Budapest.
- MAGW** - Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
- Man** - Man. Man. Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.
- Marmatia** - Marmatia. Muzeul Județean Maramureș. Baia Mare.
- MCA** - Materiale și cercetări arheologice. București.
- Mecklenburgische** - Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde.
- MemAntiq** - Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
- MittAnthrGesWien** - Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Hrsg. von der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
- Mitteilungen** - Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museums. Sibiu.
- ΜΩΜΟΣ** - ΜΩΜΟΣ. Óskoros Kutatók Összejövetelének konferenciakötete.
- MonHistBp** - “Est tu scholaris” Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Monumenta Historica Budapestinensia. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
- MT** - Magyar Törvénytár, Corpus Juris Hungarici. Budapest [Ungarische Gesetze].
- MTCN** - Magyarország tisztii czim- és névtára. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- NAFD** - Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen.
- Nature** - Nature. London.

- OH VI** - Opuscula Hungarica VI. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest.
- OJA** - Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc. United Kingdom.
- Ősrégészeti levelek** - Ősrégészeti levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
- PA** - Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
- PamArch** - Památky archeologické. Praga.
- PAS** - Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
- PBF** - Prähistorische Bronzefunde. München.
- Peuce** - Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
- Potaissa** - Potaissa. Studii și comunicări. Turda.
- PPS** - Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-London.
- Programm Mühlbach** - Programm des evangelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
- PZ** - Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
- QR** - Quaternary Research. University of Washington.
- QSR** - Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal.
- RA** - Revista Arhivelor. București.
- Rațiunea** - Rațiunea. Organ al „Asociației științifice de educație pozitivă” București. București (1911-1914).
- RB** - Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
- RC** - Revista Catolică. București (1912-1916).
- Realitatea ilustrată** - Realitatea ilustrată. Cluj, București (1927-1946).
- REN** - Revue des études napoléoniennes. Paris, France: Libraries Félix Alcan (1912-1924).
- Renașterea** - Renașterea. Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului. Cluj.
- Revista din Iași** - Revista din Iași. Iași.
- Revista istorică** - Revista istorică: dări de seamă, documente și notițe. București (1915-1943).
- RHSEE** - Revue historique du sud-est européen. Institut d'Histoire Universelle „N. Iorga”. București (1925-1941).
- RHMC** - Revue d'histoire moderne et contemporaine. Berlin. Paris.
- RI** - Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
- RIR** - Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională - Universitatea București. București (1931-1947).
- RM** - Revista muzeelor. București.
- RREI** - Revue Roumaine d'Etudes Internationales. București.
- RRH** - Revue roumaine d'histoire. București.
- RRHA** - Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, série Beaux-Arts. Academia Română. București
- Sargetia** - Sargetia. Buletinul Muzeului Județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
- SAA** - Studia Antiqua et Archaeologica. Institutul de Arheologie Iași. Iași.

Lista abrevierilor

SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice din România. București.
SCIA	- Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică. București.
SCICPR	- Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România. Sibiu.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCN	- Studii și cercetări de numismatică. Institutul de Arheologie București.
Scripta Valachica	- Scripta Valachica. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii. Târgoviște.
SDT	- Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. Sibiu.
Societatea de mâine	- Societatea de mâine. Revistă săptămânală pentru probleme sociale și economice. Cluj (1924-1945).
SMIM	- Studii și Materiale de Istorie Medie. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”. București.
Social Forces	- Social Forces. Department of Sociology at the University of North Carolina.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComCaransebeș	- Studii și comunicări. Muzeul Județean de Etnografie și Istorie Locală. Caransebeș.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare.
StRI	Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică)
StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
Studia	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Series Geologia-Geografia. Cluj-Napoca.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu. Sibiu.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
SzMMÉ	- A Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. Szolnok.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Etnografie și Istorie. Muzeul Regimentului Grăniceresc din Caransebeș. Caransebeș.
Tisicum	- Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumok évkönyve. Szolnok.
TR	- Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane. Cluj-Napoca.
Trans.AmPhilos.Soc.	- Transactions of the American Philosophical Society. Philadelphia.

Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tribuna	- Tribuna. Arad (1911-1912).
Történelmi Szemle	- Történelmi Szemle. Magyar Tudományos Akadémia. Történettudományi intézet. Budapest.
TT	- Történelmi Tár. Magyar Történelmi Társulat. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov. Brașov.
Ungarische Jahrbücher	- Ungarische Jahrbücher. Berlin.
Unirea poporului	- Unirea poporului. Blaj (1919-1948).
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete. Budapest.
Vjesnik	- Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VKT	- Várak. Kastélyok, Templomok. Történelmi és örökségturisztikai online magazin.
WorldArch	- World Archaeology. London.
WPZ	- Wiener Prähistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prähistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
Zborník SNM	- Zborník Slovenského Národného Múzea. Bratislava.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Studia Archaeologica. Muzeul Județean. Arad.